

การเมืองในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย

ปัญญา ศรีเพชรสุพรรณ¹ พัด ลวางกูร²

นิติดา สิริพงศ์ทักษิณ³ กานต์ บุญยะกาญจน์⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบการวิเคราะห์สามเหลี่ยมการประสานงานระหว่างอำนาจรัฐ คณาธิปไตยทางวิชาการ และตลาด ของ Burton R. Clark

ผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้ (1) ระหว่างปี พ.ศ. 2387-2555 ได้แก่ พ.ศ. 2387-2474 ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐและตลาดมีลักษณะประนีประนอมกัน พ.ศ. 2475-2544 ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐ คณาธิปไตยทางวิชาการ และตลาด มีลักษณะประนีประนอมกัน และ พ.ศ. 2545-2555 อำนาจรัฐและคณาธิปไตยทางวิชาการได้ร่วมกันพยายามรวมศูนย์อำนาจโดยการหาหลักเกณฑ์สำหรับพัฒนาคุณภาพวารสารวิชาการที่ใช้ได้ทั่วไป (2) ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2563 ภายหลังการรวมศูนย์อำนาจโดยการกำหนดหลักเกณฑ์การเผยแพร่วารสารทางวิชาการให้สถาบันอุดมศึกษาถือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน ผ่านประกาศฉบับปี พ.ศ. 2556 และปี พ.ศ. 2562 ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดว่าหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นเพียงการประเมินคุณภาพการจัดการที่ไม่ได้สะท้อนการประเมินคุณภาพเนื้อหาอย่างแท้จริง และ (3) ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2565 อำนาจรัฐได้วางหลักเกณฑ์วารสารวิชาการระดับชาติขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) เพื่อให้ตลาดที่เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการดำเนินการได้อย่างอิสระตามหลักความเป็นเลิศทางวิชาการ

คำสำคัญ: การเมืองในการกำหนดนโยบาย; วารสารวิชาการไทย; สามเหลี่ยมการประสานงาน

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

การอ้างอิง:

ปัญญา ศรีเพชรสุพรรณ, พัด ลวางกูร, นิติดา สิริพงศ์ทักษิณ และกานต์ บุญยะกาญจน์. (2567). การเมืองในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย. *วารสารดุขภูมิตตทงสัคมศสตร์*, 14(3), 673-682.

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: panyadinho@hotmail.com

^{2,3,4} คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Politics in the Formulation of the Thai Academic Journal Quality Promotion Policy

Panya Sripetsuphan¹ Pad Lavankura²

Nithita Siripongtugsin³ Kan Boonyakanchana⁴

Abstract

This research article aims to study the development of power relations in the formulation of the Thai academic journal quality promotion policy. The technique of qualitative research was employed. Data were collected using the techniques of documentary research and in-depth interview. Data were analyzed using the triangular analysis framework, coordination between state authority, academic oligarchy, and the market of Burton R. Clark.

Findings are as follows: The development of the power relations in the formulation of the Thai academic journal quality promotion policy was divided into the following three periods. (1) During the years 1844 to 2012: From 1844 to 1931, the relationship between the state authority and the market was characterized as a compromise. From 1932 to 2001, the relationship between the state authority, academic oligarchy, and the market was characterized as a compromise. From 2002 to 2012, the state authority and the academic oligarchy jointly made an effort to centralize power by determining the criteria for improving the quality of the commonly available academic journals. (2) During the years 2013 to 2020, after the centralization of power the criteria for publishing academic journals were set for the higher education institutions to observe as the same guideline through the announcement of the Civil Service Commission in Higher Education Institutions (OCSC) in the 2013 and 2019 issues. This resulted in a conflict of opinion with some claiming that such criteria were just the management quality assessment that did not truly reflect the content quality assessment. (3) During the years 2021 to 2022, the state authority established new national academic journal criteria by the OCSC. The market as the source of the publications for academic journals was allowed to operate freely in accordance with the principle of academic excellence.

Keywords: Politics in the Formulation; Thai Academic Journal; Triangle of Coordination

Type of Article: Research Article

Cite this article as:

Sripetsuphan, P., Lavankura, P., Siripongtugsin, N., & Boonyakanchana, K. (2024). Politics in the formulation of the Thai academic journal quality promotion policy. *Ph.D. in Social Sciences Journal*, 14(3), 673-682.

¹ Doctor of Philosophy Program in Politics, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Haumark, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: panyadinho@hotmail.com

^{2,3,4} Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษาพัฒนาการในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย เห็นได้ว่า ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2387-2544 นั้น เป็นช่วงที่ยังไม่ได้มีการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจัง ซึ่งมีทั้งหน่วยงานราชการและเอกชนที่เป็นผู้จัดพิมพ์ โดยในช่วงนี้การตีพิมพ์วารสารจะเน้นทั้งในเชิงวิชาการและเชิงธุรกิจเป็นด้านหลัก ต่อมาระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2545-2555 ถือเป็นช่วงที่มีการสนับสนุนทุนและประเมินคุณภาพวารสารวิชาการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกำหนดนโยบายจากภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา มีการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไว้ที่คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ซึ่งได้มีการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย โดยการประกาศหลักเกณฑ์การพิจารณาวารสารทางวิชาการ สำหรับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ พ.ศ. 2556 ต่อมาได้ยกเลิกประกาศดังกล่าว และประกาศใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาวารสารทางวิชาการ สำหรับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะฐานข้อมูลระดับชาตินั้น ซึ่งมีเพียงหน่วยงานเดียวที่ได้รับยอมรับคือ ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Centre--TCI)

อย่างไรก็ตาม จากผลการประชุมคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ครั้งที่ 4/2564 เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2564 ที่ระบุว่า ในกรณีการใช้ผลงานวิจัยที่เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติเพื่อขอตำแหน่งวิชาการทั้งในสายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสายสังคมศาสตร์นั้น ผลงานวิชาการดังกล่าวไม่จำเป็นต้องตีพิมพ์อยู่ในวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสาร ไม่ว่าจะเป็นระดับใด (Ministry of Higher

Education, Science, Research and Innovation, 2021) ซึ่งต่อมาคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ก็ได้ออกประกาศยึดหยุ่นการตีพิมพ์ในปีเดียวกัน อีกทั้งคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา ได้ประกาศใช้หลักเกณฑ์การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิทยานิพนธ์หรือส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในวารสารระดับชาติ และวารสารระดับนานาชาติ พ.ศ. 2565 ที่สอดคล้องกับประกาศของ ก.พ.อ. ดังกล่าวด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า พัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทยภายใต้กรอบสามเหลี่ยมการประสานงาน ซึ่งบางช่วงเวลามีอิสระตามหลักความเป็นเลิศทางวิชาการ และบางช่วงเวลากถูกควบคุมโดยคณาธิปไตยทางวิชาการ ตั้งแต่ช่วงก่อนมีการสนับสนุนการตีพิมพ์ ในช่วงปี พ.ศ. 2387-2544 การสนับสนุนทุนและประเมินคุณภาพวารสารวิชาการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในช่วงปี พ.ศ. 2545-2555 และช่วงที่มีการบูรณาการให้คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ในปี พ.ศ. 2556-2562 นั้น จนถึงการเผยแพร่ผลงานวิชาการไม่จำเป็นต้องตีพิมพ์อยู่ในวารสารวิชาการที่อยู่ในฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยได้ ไม่ว่าจะเป็นระดับใด ทั้งในระดับที่ 1 และระดับที่ 2 ในช่วงปี พ.ศ. 2564-2565 ว่ามีพัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทยอย่างไร โดยการวิจัยครั้งนี้ยามพัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย ว่าหมายถึง การเมืองในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและแนวคิดสามเหลี่ยมการประสานงานของ Burton R. Clark
2. ด้านผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดศึกษาโดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบกับการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการบรรยาย การประชุม การสัมภาษณ์ การอบรม และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ทำให้ทราบพัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ

การเมืองเป็นกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือและความขัดแย้ง ซึ่งเกิดขึ้นได้ทุกที่ที่มีประเด็นของทรัพยากร เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะการเมืองจะจัดสรร แบ่งปัน เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณค่าทางสังคมหรือประโยชน์ของกลุ่มบุคคล สถาบัน โดยมีอำนาจที่เป็นการยอมรับมาเป็นอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเมืองจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ทั้งเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคม ความเป็นอยู่ ฐานะ เศรษฐกิจ ความศรัทธา ความยุติธรรม ความนิยมชมชอบ เกียรติยศ การยกย่องเชิดชู ตลอดจนการยอมรับ เป็นต้น ดังนั้น นโยบายหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาจึงเป็นสิ่งที่

จะก่อให้เกิดความขัดแย้ง การยอมรับในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่ม ตลอดจนสถาบันการเมืองย่อมจะมีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อดำรงไว้ หรือเปลี่ยนแปลง อันที่ได้มาซึ่งประโยชน์ ดังนั้น กระบวนการกำหนดนโยบาย ซึ่งมีกิจกรรม ขั้นตอนต่าง ๆ การเมืองจึงมีอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการ ซึ่ง Wrong (1995) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับอำนาจไว้ว่า ประกอบด้วย 4 รูปแบบ ได้แก่ อำนาจ (power) อำนาจหน้าที่ (authority) กำลังบังคับ (force) และอิทธิพล (influence) ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับการวิจัยเรื่องการเมืองในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย โดยเฉพาะเรื่องอำนาจหน้าที่ที่หน่วยงานรับผิดชอบต้องปฏิบัติ

แนวคิดสามเหลี่ยมการประสานงาน

องค์ประกอบพื้นฐานของระบบอุดมศึกษาได้รับการพิจารณาจากความแตกต่างของแต่ละประเทศ (สหราชอาณาจักร สวีเดน ญี่ปุ่น อิตาลี ฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ออสเตรเลีย แคนาดา สหรัฐอเมริกา โปแลนด์ ยูโกสลาเวีย เม็กซิโก และไทย) โดยมีการระบุดองค์ประกอบพื้นฐานสามประการขององค์กรระบบอุดมศึกษา วิธีการจัดเรียงงาน บรรทัดฐานและค่านิยมหลัก และการกระจายอำนาจตามกฎหมายทั่วทั้งระบบ โดยมุ่งให้ความสนใจโครงสร้างการสนับสนุนทางวิชาการนักวิชาการระดับชาติ การจัดระเบียบงานทางวิชาการเกี่ยวกับความรู้ การแบ่งงานทางวิชาการตามหลักการและภาคส่วน/สถาบัน รากฐานของความเชื่อทางวิชาการและมุมมองทางหลักการ การบูรณาการในอุดมศึกษาผ่านระบบราชการ การเมือง วิชาชีพ ตลาด และวิธีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น รวมถึงความขัดแย้งระหว่างหลักการและระบบ และกระบวนการสร้างความแตกต่าง ความพยายามของกลุ่มผลประโยชน์ในการทำงาน การปกป้องหน้าที่ของตน และการตอบสนองต่อแรงกดดันก็ได้รับการแก้ไขเช่นกัน สรุป

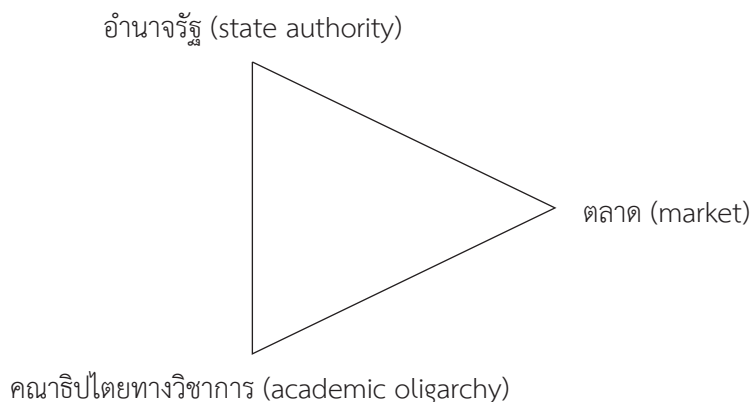
ได้ว่า การปะทะกันของค่านิยมทางสังคมอุดมศึกษาจะต้องมีการปรับปรุง และระบบที่มีแนวโน้มว่าจะรุ่งเรืองคือการแบ่งอำนาจ สนับสนุนความหลากหลาย และยอมให้มีความไม่ชัดเจนบ้าง (Clark, 1983)

การวิเคราะห์ตัวแสดงอิสระที่หลากหลายภายในระบบนั้น Clark (1984, p. 9) แนะนำว่ารูปแบบทางการเมือง (political model) เป็นที่พึงพอใจมากที่สุด เนื่องจากรูปแบบดังกล่าวสามารถนำมาจับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนและความหลากหลายซึ่งมีลักษณะสำคัญของอุดมศึกษา (Nilphan, 2005, p. 47) การใช้รูปแบบทางการเมืองนี้อธิบายการจัดการมหาวิทยาลัย Baldrige (1989) ได้สำรวจการเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้ง การแข่งขัน และค่านิยมที่แตกต่างกันของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ลักษณะของอำนาจ อิทธิพลของกลุ่มทั้งภายในและภายนอก และกิจกรรมที่ตั้งเป้าหมายไว้ หากต้องการให้นโยบายประสบความสำเร็จ กระบวนการเจรจาของกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกต่างกันจะต้องถูกนำมาพิจารณาด้วย (Nilphan, 2005, p. 47)

ตามแนวคิดของ Clark (1979, pp. 228, 230) อำนาจอธิปไตย (state authority) ประกอบด้วย อำนาจทางราชการ (bureaucratic authority) และอำนาจ

ทางการเมือง (political authority) ซึ่งแต่ละส่วนจะมีการประสานงานแบบเฉพาะเจาะจง การประสานงานทางราชการคือบทบาทของหน่วยงานบริหาร เช่น กรมการศึกษาแห่งชาติ ส่วนการประสานงานทางการเมืองจะเห็นได้จากรูปแบบการมีอิทธิพลของนักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ทั้งภายในและภายนอก ภายใน ส่วนคนอธิปไตยทางวิชาการ (academic oligarchy) ประกอบด้วย คณาจารย์ที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลอย่างสูง กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในวงวิชาการ (academic barons) ที่มีอิทธิพลทั้งภายในและภายนอกของสาขาวิชาและสถาบันเหล่านั้น ขณะที่ตลาด (market) เป็นสถาบันที่มีรูปแบบไม่เป็นทางการโดยอาศัยแนวคิดการแลกเปลี่ยนที่หมายถึงการเชื่อมโยงระหว่างผู้คน ในอุดมศึกษานี้ตลาดจะประกอบไปด้วย ตลาดผู้บริโภค (ทางเลือกของนักศึกษา) ตลาดแรงงาน (คณะและการบริหารงาน) และตลาดสถาบัน (มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงทั้งของรัฐและเอกชน) (Clark, 1983, pp. 161-171; Nilphan, 2005, p. 48) ซึ่งตำแหน่งที่แตกต่างกันเหล่านี้เป็นประโยชน์ในการประยุกต์เพื่ออธิบายว่าตัวแสดงสำคัญที่หลากหลายเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในการกำหนดนโยบายคุณภาพวารสารวิชาการไทยอย่างไร

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยทำการวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบกับการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการบรรยาย การประชุม การสัมภาษณ์ การอบรม และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย จำนวน 16 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูลและจำแนกเป็นหมวดหมู่ (categories) เพื่อให้ง่ายต่อการคัดแยกข้อมูล ตลอดจนนำข้อมูลผ่านการคัดแยกแล้วมาจัดเป็นรูปแบบ (type) ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับประเด็นเชิงเนื้อหา (content) ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ แล้วนำผลการวิเคราะห์ไปสรุปเป็นผลการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยการเมืองในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทยผ่านพัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทยภายใต้กรอบการวิเคราะห์สามเหลี่ยมการประสานงานระหว่างอำนาจรัฐ คณาธิปไตยทางวิชาการ และตลาด พบว่า

1. ระหว่างปี พ.ศ. 2387-2555 เป็นช่วงที่ตำแหน่งของอำนาจรัฐ คณาธิปไตยทางวิชาการ และตลาดมีการเคลื่อนตัวไปมา โดยระหว่างปี พ.ศ. 2387-2474

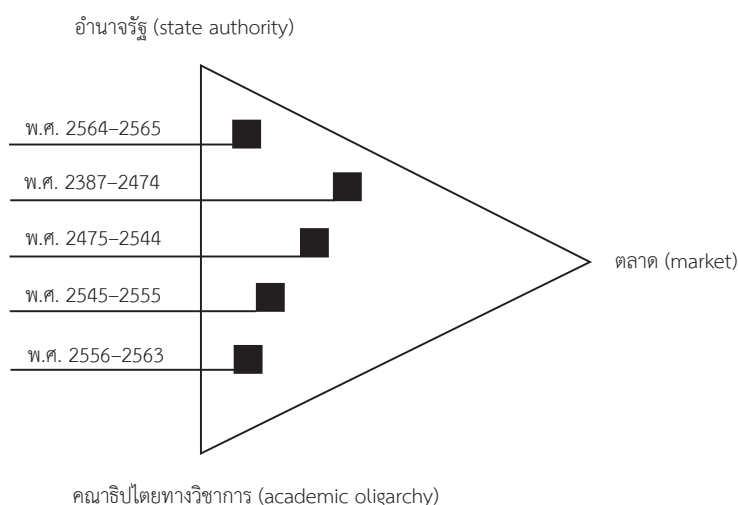
อันเป็นช่วงที่การเมืองการปกครองอยู่ในระบอบรวมอำนาจภายใต้พระมหากษัตริย์ แต่่นโยบายที่ส่งเสริมด้านการศึกษาของอำนาจรัฐโดยกระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการทำให้ตลาดเอกชนที่เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารสามารถดำเนินการได้อย่างอิสระเพื่อเผยแพร่ความรู้พร้อมทั้งแสวงหากำไร และภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ช่วงปี พ.ศ. 2475-2544 อำนาจรัฐยังคงมีนโยบายส่งเสริมด้านการศึกษาผ่านการสถาปนาสถาบันอุดมศึกษาขึ้นอีกหลายแห่ง พร้อมกับตลาดเอกชนที่เริ่มมีการแบ่งแยกการตีพิมพ์วารสารวิชาการออกจากวารสารทั่วไปอย่างเด่นชัด ในช่วงนี้เองที่ตำแหน่งในสามเหลี่ยมการประสานงานในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการมีความสมดุลอย่างยิ่ง เพราะทั้งอำนาจรัฐ คณาธิปไตยทางวิชาการ และตลาดที่เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการต่างผลิตและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้หลักความเป็นเลิศทางวิชาการ และในช่วงปี พ.ศ. 2545-2555 ที่คณาธิปไตยทางวิชาการภายใต้สถาบันอุดมศึกษากลุ่มหนึ่งได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาอย่างจริงจังเกี่ยวกับปัญหาคุณภาพของวารสารวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่อยู่ในขณะนั้น ซึ่งผลการศึกษาได้รับความสนใจในหมู่คณาธิปไตยทางวิชาการด้วยกันเองและอำนาจรัฐโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ตำแหน่งสามเหลี่ยมการประสานงานจึงเริ่มเคลื่อนตัวไปให้ความสำคัญกับคณาธิปไตยทางวิชาการกลุ่มดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกนี้ระหว่าง พ.ศ. 2387-2555 ยังถือได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทยยังคงให้ตลาดที่เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการมีอิสระตามหลักความเป็นเลิศทางวิชาการ แม้บางช่วงจะเอนเอียงไปทางตลาด และบางช่วงขยับไปทางคณาธิปไตยทางวิชาการที่พยายามรวมศูนย์อำนาจ แต่อำนาจรัฐผู้กำหนดนโยบายยังคงสามารถประสานงานระหว่างทั้งสามฝ่าย

ให้สามารถพัฒนาการวิชาการร่วมกันได้

2. ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2563 ตำแหน่งในสามเหลี่ยมการประสานงานได้เคลื่อนตัวไปยังคณาธิปไตยทางวิชาการโดยศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย ที่ได้รับมอบอำนาจจากอำนาจรัฐผ่านประกาศของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาการเลื่อนขั้นเงินเดือนของคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ นำไปปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในช่วงนี้เองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐโดยคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) กับคณาธิปไตยทางวิชาการโดยศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยและกลุ่มผู้สนับสนุน มีลักษณะประนีประนอมกันโดยละเลยตลาดที่เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการ ที่ไม่อาจมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการได้ ภายหลังจากประกาศทั้ง 2 ฉบับมีผลบังคับใช้เป็น การทั่วไปแล้วกลับก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสมดุลของสามเหลี่ยมการประสานงาน โดยมีความขัดแย้งทางความคิดเกิดขึ้นเกี่ยวกับการให้อำนาจศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสาร

ไทยในการจัดกลุ่มคุณภาพวารสารวิชาการภายใต้หลักเกณฑ์การประเมินที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญด้านการจัดการมากกว่าคุณภาพด้านเนื้อหา จนนำไปสู่ความล้มเหลวของการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการในลักษณะดังกล่าวนี้

3. ระหว่างปี พ.ศ. 2564-2565 อำนาจรัฐโดยคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ได้รับรู้ถึงความขัดแย้งทางความคิดที่เกิดขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องจากประกาศหลักเกณฑ์การพิจารณาการเลื่อนขั้นเงินเดือนของคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ นำไปปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในช่วงนี้เองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอำนาจรัฐโดยคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) กับคณาธิปไตยทางวิชาการโดยศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยและกลุ่มผู้สนับสนุน มีลักษณะประนีประนอมกันโดยละเลยตลาดที่เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการ ที่ไม่อาจมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการได้ ภายหลังจากประกาศทั้ง 2 ฉบับมีผลบังคับใช้เป็น การทั่วไปแล้วกลับก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสมดุลของสามเหลี่ยมการประสานงาน โดยมีความขัดแย้งทางความคิดเกิดขึ้นเกี่ยวกับการให้อำนาจศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสาร

ภาพ 2 การกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย พ.ศ. 2387-2565

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพัฒนาการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย ที่พบว่า ในช่วงแรกระหว่าง พ.ศ. 2387-2544 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้กรอบการวิเคราะห์สามเหลี่ยมการประสานงานระหว่างอำนาจรัฐ ฅณาธิปไตยทางวิชาการ และตลาด อยู่ในจุดที่มีความสมดุล โดยในช่วงปี พ.ศ. 2387-2474 อันเป็นช่วงที่ระบอบการเมืองการปกครองเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ สอดคล้องกับ Wongvisadethorn (2016) ที่อธิบายการรวมศูนย์อำนาจในทางการเมืองจะมีศูนย์รวมอำนาจ ธิปไตยหรือมีเอกภาพในการใช้อำนาจรัฐทั้งภายในและภายนอกรัฐโดยสมบูรณ์ การรวมศูนย์อำนาจในทางปกครองเป็นการจัดระเบียบการปกครองภายในรัฐ โดยให้รัฐแต่เพียงผู้เดียวเป็นผู้ดำเนินการปกครองหรือจัดทำบริการสาธารณะต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน โดยมีการรวมอำนาจในการตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการ เป็นยติเด็ดขาดอยู่ที่รัฐส่วนกลาง แต่การมีนโยบายส่งเสริมด้านการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวโดยการ จัดตั้งโรงเรียนขึ้นหลายแห่ง กลับทำให้ตลาดเอกชน สามารถตีพิมพ์เผยแพร่วารสารได้อย่างอิสระ ต่อมา ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบ ประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ อำนาจการเมือง การปกครองเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ผ่านการเลือกตั้ง แม้จะมีการสลับเปลี่ยนไปมาระหว่าง รัฐบาลพลเรือนที่จากการเลือกตั้งและรัฐบาลทหาร แต่ระบอบการปกครองตามรูปแบบนี้มีลักษณะ เป็นการกระจายอำนาจไปยังภาคส่วนต่าง ๆ สอดคล้อง กับ Mektrairat (2016) ที่อธิบายว่า การกระจายอำนาจ เกิดจากสภาวะการณ์ที่สถาบันหรือองค์กรของรัฐบาล เกิดความล้มเหลวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มิอาจสามารถจะเข้าไปใช้อำนาจหรือมีอิทธิพลใน ดินแดนที่ตนปกครองอยู่ได้ และจากสภาวะที่ประชาชน ในระดับรากหญ้าเกิดความไม่เชื่อใจในรัฐบาล เหล่านี้

จึงเป็นผลให้ประเทศที่มีภาคประชาสังคมมีความ ตื่นตัวและเข้มแข็งจำเป็นต้องลุกขึ้นมาดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อชุมชนของตนด้วยตัวเอง เมื่ออำนาจรัฐ ด้านการเมืองการปกครองเปลี่ยนเป็นให้ประชาชน มีส่วนร่วมมากขึ้น พร้อมกับการนํานโยบายส่งเสริม ด้านการศึกษาผ่านการสถาปนาสถาบันอุดมศึกษา ขึ้นอีกหลายแห่ง ย่อมส่งผลดีต่อตลาดที่เป็นแหล่งตีพิมพ์ เผยแพร่วารสารวิชาการให้สามารถดำเนินการได้อย่าง อิสระตามหลักความเป็นเลิศทางวิชาการ ความสัมพันธ์ เชิงอำนาจในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ระหว่างอำนาจรัฐ ฅณาธิปไตยทางวิชาการ และตลาด จึงเป็นไปใน ลักษณะรูปแบบการคาดหวัง (expectation) และความไว้วางใจต่อหน่วยงานจัดทำวารสารวิชาการต่าง ๆ สอดคล้องกับ Nimpanich, (2004, pp. 116-120) และ Wrong (1995) ที่อธิบายว่าบุคคลและกลุ่มอาจ ได้รับอิทธิพลจากการคาดหวังของผู้บังคับบัญชาให้ ปฏิบัติตามระเบียบ รูปแบบหรือแนวทางปฏิบัติบางเรื่อง ที่ได้มีการเห็นชอบ แนนอนยอมจะทำให้หน่วยงานได้รับ ประโยชน์

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2556-2563 เป็นช่วงเวลาที่การประกาศคณะ กรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาวารสาร ทางวิชาการสำหรับเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ฉบับปี พ.ศ. 2556 และปี พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้ การกำหนด นโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทย มีลักษณะ ประนีประนอมระหว่างอำนาจรัฐกับฅณาธิปไตยโดย ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทยที่กำหนดให้ตลาดที่ เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการ และสถาบัน อุดมศึกษาปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน อันเป็นการใช้อำนาจในรูปแบบการกดดัน (pressure) สอดคล้อง กับ Nimpanich, (2004, pp. 116-120) และ Wrong (1995) ที่อธิบายว่า การใช้อำนาจในรูปแบบนี้เกิดขึ้น ในองค์กรหรือหน่วยงาน เมื่อคนหนึ่งซึ่งทำงานให้

หน่วยงานแห่งหนึ่งใช้อิทธิพลต่ออีกคน ซึ่งพยายามให้ยอมรับแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นที่พึงปรารถนา โดยให้คำมั่นสัญญาว่าจะมีการให้รางวัลกรณีที่มีการยอมรับแนวทาง หรือชี้แจงความเข้าใจว่าการลงโทษหากไม่ประพฤติปฏิบัติตาม ผลกระทบที่ตามมาทำให้เกิดความขัดแย้งกันทางความคิดขึ้นระหว่างสามเหลี่ยมการประสานงาน จนนำไปสู่ความล้มเหลวของการกำหนดนโยบายในลักษณะดังกล่าวนี้

ข้อเสนอแนะ

1. การกำหนดนโยบายส่งเสริมคุณภาพวารสารวิชาการไทยโดยอำนาจรัฐจากคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) จำเป็นต้องให้คณาธิปไตยทางวิชาการภายใต้สถาบันอุดมศึกษามีส่วนร่วมในการเสนอหลักเกณฑ์ที่มี

มาตรฐานเชิงวิชาการผ่านการวิจัย และตลาดที่เป็นแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการ มีส่วนร่วมในการระบุปัญหาที่แท้จริง เนื่องจากเมื่อหลักเกณฑ์วารสารวิชาการระดับชาติที่กำหนดออกมาผ่านการมีส่วนร่วมและประสานงานจากทุกฝ่ายแล้ว ย่อมจะส่งผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาคุณภาพวารสารวิชาการไทยได้

2. อำนาจอรรถโดยคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ควรมีบทบาทในการกำกับดูแลตลาดให้ดำเนินการตีพิมพ์เผยแพร่วารสารตามหลักเกณฑ์วารสารวิชาการระดับชาติที่กำหนดออกมาให้เป็นไปอย่างอิสระตามหลักความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อให้วารสารแต่ละฉบับสามารถพัฒนาคุณภาพได้ตรงตามนโยบายและวัตถุประสงค์ได้

References

- Baldrige, V. J. (1989). Building a political model. In T. Bush (ed.), *Managing education: Theory and practice* (pp. 57-65). Open University Press.
- Clark, B. R. (1979). The Japanese system of higher education in comparative perspective. In W. K. Cummings, I. Amano, & K. Kitamura (Eds.), *Changes in the Japanese University: A comparative perspective* (pp. 217-238). Praeger.
- Clark, B. R. (1983). *The higher education system: Academic organization in cross-national perspective*. University of California Press.
- Clark, B. R. (1984). Higher education systems: Organizational conditions of policy formation and implementation. In R. Premfors (Ed.), *Higher education organization: Conditions for policy implementation* (pp. 7-20). Almqvist & Wiksell International.
- Mektrairat, N. (2016). *Decentralization*. Retrieved from <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การกระจายอำนาจ> [In Thai]
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2021). *OCSC agree with the criteria for determining the new position according to the policy of the Minister of Higher Education, Science, Research and Innovation*. Retrieved from <https://www.mhesi.go.th/index.php/pr-executive-news/3134-2021-01-29-05-04-32.html> [In Thai]
- Nilphan, P. (2005). *Internationalising Thai higher education: Examining policy implementation*. Doctoral Thesis of Philosophy (Politics and International Studies), University of Leeds.
- Nimpanich, J. (2004). *Leaders, power, and politics in organization* (2nd ed.). Sukhothai Thammathirat Open University Press. [In Thai]
- Wongvisadethorn, K. (2016). *Centralization*. Retrieved from [http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การรวมศูนย์อำนาจ\(Centralization\)](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การรวมศูนย์อำนาจ(Centralization)) [In Thai]
- Wrong, D. H. (1995). *Power: Its forms, bases, and uses* (2nd ed.). Transaction.